

VI. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen.

Die Ukraine aus globaler Sicht

München 29. Oktober–1. November 2015

Діалог мов – діалог культур. Україна і світ

VI Міжнародна наукова Інтернет –
конференція з україністики

Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

Herausgegeben von
Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier

Band 2015

readbox unipress
Open Publishing LMU

VI. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

**Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen.
Die Ukraine aus globaler Sicht**

**Діалог мов – діалог культур.
Україна і світ**

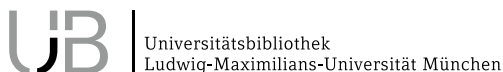
VI Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики

München
29. Oktober - 1. November 2015

readbox unipress
Open Publishing LMU

2016

Mit **Open Publishing LMU** unterstützt die Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität München alle Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftler der LMU dabei, ihre Forschungsergebnisse parallel gedruckt und digital zu veröffentlichen.

Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität
Geschwister-Scholl-Platz 1
80539 München

Herstellung über:
readbox unipress
in der readbox publishing GmbH
Am Hawerkamp 31
48155 Münster
<http://unipress.readbox.net>
Münsterscher Verlag für Wissenschaft

© für alle Texte bei den jeweiligen Autoren 2016
Die in diesem Band veröffentlichten Beiträge geben die Meinung ihrer Verfasser oder Verfasserinnen wieder und nicht in jedem Fall die des Herausgebers, der Redaktion oder des Verlages.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet abrufbar über <http://dnb.dnb.de>

Open-Access-Version dieser Publikation verfügbar unter:
<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:19-epub-31787-9>

978-3-95925-038-2 (Druckausgabe)
978-3-95925-039-9 (elektronische Version)

Nazarenko Inna	179
Semantisch-stilistische Motivation der grammatischen Kategorie des Genus von Okkasionalismen (auf der Grundlage der modernen ukrainischen Literatur für Kinder)	
Pavljuk Vita	188
Beiname und Pseudonyme als benachbarte Klassen der Anthroponyme	
Palins'ka Olesja	192
Ukrainisch in Argentinien: Bewahrung von Traditionen und Herausforderungen der Zeit	
Slobodyns'ka Tamara	198
Sprache in der modernen Grundlagenforschung (allgemeine Charakteristik)	
Tepla Oksana	206
Namen von Nahrungsmitteln aus pragmalinguistischer Sicht	
Tkačenko Julija	213
Das Zitat als Komponente bei der Gestaltung des Feiertags zum 1. Mai in der sowjetischen und modernen Publizistik	
Tkačuk Maryna	220
Das Zitat im dialektalen Narrativ	
Tkačuk Taras	227
Einfluss der finanziellen Lage einer Familie auf die Sprachwahl bei einem Befragten unter bilingualen Bedingungen	
Šeremeta Viktorija	232
Sprachliche Mittel bei der Abbildung von Vorstellungen von Ukrainern über die Schönheit der Frau (auf der Grundlage von ukrainischen Volksliedern)	

5. Півторак Г. (2014). *Українці: звідки ми і наша мова: дослідження, факти, документи*. Випол. Київ.
6. Степин В.С. (2000а). *Наука и лженаука / Наукоеведение*. № 1. [Електронний ресурс], режим доступу: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/JOURNAL/SCIOLOG/STEPIN1.HTM>.
7. Степин В. С. (2000б). *Теоретическое знание. Структура, историческая эволюция*. Прогресс-Традиция. Москва.
8. Ткаченко О.Б. (2014). *Українська мова: сьогодення й історична перспектива*. Наукова думка. Київ.
9. Шевельов Ю. (2012). Назва «Русь» // *Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947–1953)*. Темпора. Київ.
10. Шевельов Ю. (2008). Назва «Україна» // *Вибрані праці: У 2 кн. Кн. 1. Мовознавство*. Вид. дім «Києво-Могилянська академія». Київ.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. В – Вассерман: украинский – диалект русского [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.vz.ru/news/2009/3/16/265622.html>
2. Єфр. – Ефремов А. *Как возникла мова. Немного из истории украинского языка* [Електронний ресурс], режим доступу: http://www.stoletie.ru/kultura/kak_voznikla_mova_2010-03-03.htm
3. ОУ – *Откуда есть пошла земля украинская* [Електронний ресурс], режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=dZ33xJZ9vyA>
4. ПУ – *Проект «Украина»* [Електронний ресурс], режим доступу: http://russia.tv/brand/show/brand_id/58921

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА МОТИВОВАНІСТЬ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ)

Інна Назаренко
(Україна)

У статті подається загальний огляд індивідуально-авторських новотворів у сучасній українській літературі для дітей через призму родової ідентифікації. Ідеться про взаємозалежність граматичного й семантичного компонентів розглянутих okazіоналізмів, комунікативно-прагматичне призначення грамем роду, їхню мовно-ситуативну доцільність у зазначених творах.

Ключові слова: okazіоналізм, фемінатив, маскулінатив, середній рід, категорія роду, література для дітей.

SEMANTIC AND STILISTIC MOTIVATION OF GRAMMATICAL GENDER OF THE INDIVIDUAL AUTHOR NEOLOGISMS (IN MODERN UKRAINIAN LITERATURE FOR CHILDREN)

Inna Nazarenko

The article is about individual author neologisms in thre modern Ukrainian literature for children through the prism of gender identification. It is about interdependence grammatical and semantic meanings of occasionalisms, communicative-pragmatic appointment forms of ge nder, their linguistic and situation feasibility at poems for children.

Key words: occasionalism, feminine, masculine, neuter, category of gender, literature for children.

У сучасному мовознавстві питання okazіонального словотворення не втрачає своєї актуальності, оскільки об'єктом дослідження є явище, яке за своєю сутністю невичерпне як з точки зору різноманіття дериваційних моделей, графо-орфографічних варіантів, так і в площині лексико-семантичних та функціонально-стилістичних можливостей. Індивідуально авторські неологізми як виразники динамічного розвитку мовлення потребують всебічного та системного вивчення, оскільки «не тільки відображають певні реалії чи ірреалії навколишнього світу, а й характеризують їх, створюють відповідні образи, передають інформацію про нові речі, вичленовані внаслідок суб'єктивного, індивідуального пізнання» (Колоїз 2007, 5).

Сучасна українська література для дітей становить привабливий простір для мовотворчості, що пояснюється насамперед тим, вважають дослідники, що дитина сама «багато експериментує, поки не засвоїть, як правильно утворювати слова» (Дзюбишина-Мельник 1991, 66). Тому текст, у якому трапляються неuzuальні лексичні або граматичні елементи, «дитиною сприймається як свій» (там само), оскільки близькі і зрозумілі особливому художньо-образному мисленню маленького реципієнта, який «сприймає мовні незвичності не як незбагненну перешкоду, а як органічну складову поетичного світу, хоча, можливо, для глибшого розуміння й потрібна підказка дорослих» (Дзюбишина-Мельник 1991, 63).

Фахівці з питань дитячого літературного дискурсу, визначають «комунікативну ефективність дитячої книги» (Огар 2006, 10) з точки зору функціонально-комунікативного принципу, який, своєю чергою, передбачає дотримання певних вимог не тільки у зовнішньому оформленні літературного твору та його інформаційно-змістовому плані, але й щодо функцій мовних засобів. Зокрема йдеться про створення певного настрою, задоволення естетичних смаків, розвиток мовлення та образного мислення дитини-реципієнта. Okazіональні елементи мають передусім «прагматичну орієнтацію: вони репрезентують індивідуально-творчу компетенцію адресанта, який, користуючись своїм правом вибору, в оригінальний спосіб

кодує певну інформацію і через конкретну комунікативно-прагматичну ситуацію доносить її до адресата, безпосередньо впливаючи на нього (Колоїз 2007, 268).

Зазвичай okazіоналізми стають об'єктом вивчення на словотвірному або лексико-стилістичному рівнях. Проте різний ступінь граматичної адаптації новотворів до контексту, в якому вони вживаються, ідейно-змістова роль родової ідентифікації, свідчать про виразну семантико-стилістичну мотивованість вибору граматичних форм неологізмів, зокрема форм роду.

Граматична категорія роду тісно пов'язана насамперед з ознаками статі та недорослості. Тому в назвах істот форма роду мотивована об'єктивним поділом осіб, тварин за статтю (зрідка – віком) та виступає як семантико-граматична категорія. У назвах неістот категорія роду є формально-граматичною, оскільки актуалізованість грамеми роду зазначених номенів пояснюється психолінгвістичними чинниками та давніми язичницькими уявленнями про світ. Таким чином виникає поняття семантичних та асемантичних форм роду (Потебня 1968, 484; Ельмслев 1972, 115; Загнітко 1990, 50). Саме тому предметом нашого дослідження є okazіоналізми досить обмеженої лексико-граматичної категорії – назви істот: загальні та власні назви людей, зооніми, назви фантастичних істот.

Серед дібраного матеріалу переважають одиниці, які «конструюються з наявного в системі мови готового „будівельного матеріалу” з метою номінації нових або переномінації вже відомих фрагментів позамовної дійсності» (Колоїз 2007, 266), тобто за допомогою регулярних суфіксів та закінчень.

Для дитини моделлю світу виступає родина: мама, тато і вона сама. Тому в її мовній картині логічно буде наявність корелятивних форм роду для назв усіх істот. Цю потребу дитини в т.зв. мовній симетрії тонко відчуває багато письменників: *Ему-мама, ему-тато люблять своїх еменяток: вчать красиво їх ходити і розумно говорити* (Г.Чубач); *Гепардова гепардиха муркотіла дуже тихо* (Г.Чубач); *Фазаниха фазанятам стала фантики збирати* (Г.Чубач); *Бабай грозиться бабаю: «Ото по попі надаю!» Відповіді йому бабай: «Ти тільки спробуй надавай!» А бабайха: «От якби обом потріпати чуби!»*. *А бабаята, бабаята як узалися лущувати – по чім попало, чим знайдуть тузають, буцають, деруть...* (І.Андрусак); *Проводжати на перон вийшла вся околиця. Їде тато-мухомор, мама-мухомориця, а за ними дружно в ряд двісті мухоморенят – всі сміються, задаються, мухоморяться!* (І.Андрусак).

В українській мові грамема чоловічого роду іменника в межах морфологічної категорії роду є центральною (Вихованець 2004, 86). Частотність утворень okazіоналізмів-маскулінативів у поезії для дітей вища, ніж фемінативів, оскільки «іменем чоловічого роду позначається рід взагалі (порода, genus, тобто загальне значення особи...)» (Потебня 1977, 64), наприклад: *Хочеш бути місо-тістом* *Хочеш бути водо-садом?* *Хочеш бути*

рубо-дровом? (В.Лучук); Цікавляться чомусики, які у лева вусики (О.Роговенко); Коники-цимбалуки грають, грають в дві руки (П. Мовчан); Еники-беники з'їли вареники, леси́ки-песи́ки з'їли всі персики, моржи́ки-йоржи́ки з'їли всі коржи́ки, мудри́ки-кудли́ки з'їли всі бублики... (Є.Гуцало). Форма множини у таких випадках посилює сему узагальнення (зокрема гендерного), іманентно притаманну граемі чоловічого роду.

Особливість творів для дітей полягає в тому, що дидактичне спрямування в них є провідним, а гумор, своєю чергою, допомагає ефективніше досягати виховної мети. Очевидно, внаслідок певних гендерних стереотипів щодо більшої неслухняності хлопчиків вони частіше стають об'єктом іронії письменників, ніж дівчатка. Це призводить до виникнення неолексем-маскулінативів (нерідко це власні назви), які в семантичному плані є надзвичайно промовистими, оскільки містять пряму вказівку на ваду персонажа твору, наприклад: *Один хлопець – ніби два; давши слово – забува. Знайшов же собі забавку – обіцянку-цяцянку. Обіцяти він – Будько. А зробити – Забудько* (О.Виженко); *Ішов “Блись” зустрів – “Бри́сь!” взяв обух, в лоба – бух! Бри́сь” на “Бли́сь” з кулаками, а йще із буцаками...* (О.Виженко); *Жив-був хлопчик Іван, на прізвище Забіян* (О.Виженко); *Зустрілися якось Шкі́длик і Пхи́канько* (О.Виженко); *Був собі хлопчик – Наколі́нігончик, на коліні – на коні – маминім. Був у нього братик – Нарове́рігнатик. Сам жене, сам жене – а мене?* (І. Калинець).

Відсутність корелятивних форм роду до деяких назв істот та персоніфікованих неістот спонукає авторів користуватися поширеними словотвірними моделями, опираючись на узуальну дериваційну базу, при цьому виникає очікуваний ефект комічності: *Антилоп і антилопа — це матуся й татко* (Г.Чубач); *Слухай, як лічити слід: Я – кульбаба, Ти – кульді́д* (А. Камінчук); *Звучить одночасно стонадцять балад... Про Жабку-царівну, Жабона-царя, про славного Жабмена-богати́ря; про Жабине літо, що змінить весну...* (Р.Скиба).

У загальній системі мови форми іменників чоловічого роду виступають мотивувальними для утворення корелятивних пар жіночого роду на позначення істот. Такі словотвірні моделі є продуктивними, що засвідчує мовна тенденція в оказіональному словотворенні, проте тільки у тих випадках, коли йдеться про утворення корелятивних пар граматичного роду до загальноживаних іменників. Ідеться насамперед про так звані «потенційні слова», які утворюються за допомогою словоскладання (напр., *ему-мама*) та регулярних суфіксів *-ин/я, -их/а, -иц/я* (*гепарди́ха, бабаї́ха, мухомори́ця*). Утворення корелятивних форм жіночого роду виконує певне прагматично-ситуативне завдання. Особливістю таких граматичних модифікацій є те, що здебільшого моделюються зооніми-фемінітиви – вони зазвичай виконують суто номінативну роль, емоційно-оцінний компонент у них не чітко виражений: *Гедзь, гедзи́ня й гедзє́ня розмірковують щодня: як навчитися літати і нікого не кусати* (Г.Чубач); *Крикнув крук на кру́кицю: «Не сунь рук у кри́ницю»* (Д.Чередниченко).

В інших випадках okazіоналізми-фемінативи є абсолютними новотворами, граматичний рід яких має екстралінгвальну природу, як, наприклад, коли у віршах ідеться про кішку (*Чакалка*) та мишу з кішкою (*Ихша та Отохша*): *Хтось на кухні чавкає, чавкає – то, напевно, Чакалка, Чакалка. Баняком і чайником, тарілками й чарками – дзень! трісь! То, напевно, Чакалка, голоднєзна Чакалка ВСЕ їсть! (І. Андрусяк); Вийшла Ихша – сіра покотихша, тихше! Ой-ой-ой! Он Отохша – люта зубатохша – навперестрибохша... Ой! Ой, хутчіше, Ихшо! А Отохша тільки: – Ня-яв... (В. Коломієць).*

Оскільки твердження, що категорія роду «впливає на семантичну долю слова» (Стехін, Тютюнник 1989, 101), є справедливим для загальноновживаної активної лексики, то для okazіоналізмів належність до того чи іншого роду є визначальною не тільки в змістовому плані, але й у стилістичному, оскільки йдеться про їхнє функціонування в літературному творі. Інформативність грамеми роду в таких випадках є різноплановою, що виявляється насамперед у площині психологічних характеристик, реалізації гендерних уявлень про обидві статі, відтворення етнолінгвальних тенденцій у мові. Таким чином, стилістичні можливості граматичних категорій не є другорядними чи лише допоміжними в загальній тканині контексту, часто вони виступають «саме тим внутрішнім каркасом мовленнєвого творення, який визначає вибір та аранжування конкретних засобів вираження та зображальних засобів» (Алексеев 1989, 7).

Середній рід у слов'янських мовах і в українській зокрема є «одним з індикаторів специфічності» (Озерова, Смольська 1998, 101) розгляданої граматичної категорії. Етнолінгвальною особливістю української мови є те, що в ній формою середнього роду можуть позначатися не тільки неживі об'єкти (що властиво більшості мов із розвинутою категорією роду) та істоти малого віку (як у багатьох слов'янських мовах) (там само), але й дорослі особи обох статей. На такі «специфічні народноукраїнські тенденції» (Виноградов 1962, 8) вживання форми середнього роду вказували не тільки вітчизняні дослідники (Ващенко 1958, Ковальов 1975, Виноградов 1962 та ін.). Отже, okazіоналізми із актуалізованою грамемою середнього роду відтворюють етнокультурний метафоричний концепт української мови.

Грамема середнього роду, ядерні семи якої вказують на недорослість найширше використовується в межах розгляданої категорії, що є типовим виявом семантико-граматичного змісту: *Жук і жученятко жовте жито жали (Л. Біленька); Цвіте при хмарі хмареня, і зірка недалеко (М. Вінграновський); Дідуся Морозом звати. З ним малі морозенята (Г. Демченко).*

На основі асоціативного переосмислення ядерних значень виникають додаткові, периферійні, що призводить до виникнення нових конотацій та стилістично забарвлених емоційно-оцінних контекстів. Середній рід є «дуже містким і багатим у своїх стилістичних властивостях» (Ващенко

1958, 66). Амплітуда аксіологічних значень грамеми середнього роду охоплює як близькі, так і протилежні оцінні характеристики, що пояснюється асиметричною природою граматичного знака, асоціативний діапазон okazіоналізмів зазначеної форми при цьому досить широкий

Як зазначають Н.Г.Озерова та А.К. Смольська, при нейтралізації грамеми середнього роду слово набуває значення «чи демінутивності, чи конотативності» (Озерова, Смольська 1998, 101), що досить часто призводить до виникнення позитивних асоціацій, створюючи «пестливо-голубливий тон, відтінок... милування» (Пономарів 2000, 145), як, наприклад: *В шовковиці — шовковенятко. В гаю у стежки — стежєнятко. У хмари в небі — хмаренятко. В зорі над садом — зоренятко. Вже народилися* (М.Вінграновський); *А в Лиски(корови) є дитятко і звать його... телятко. Телятко ображається: ім'ям це не вважається!.. Тож придумали хлоп'ятка — і телятко вже ... Телятко* (Б.Бойко); *За двома зайцями в полі бігло пере-коти-поле. А зайчат наздоганя пере-коти-поленя* (А. Качан).

Проте кількість можливих змістів грамеми середнього, які виникають у результаті okazіонального словотворення, не обмежується двома вказаними. Ядерна сема розгляданої грамеми – «родова нейтральність» – призводить до появи й таких периферійних конотованих значень: «збірність», «узагальненість», «знеособлення», «нікчемність» тощо, Сема недорослості грамеми середнього роду може стосуватися не тільки біологічного віку, а й вказувати на психологічну незрілість: *Шитовило-Мотовило Фіглю-Міглю розлюбило. Полюбило чудни-сунди, чунди-сунди-ляпуни* (О.Виженко); *Невидальце з Фуркальцем бігали по вулиці, сміхи-мніхи, гици-хіхи розсипали для потіхи* (О.Виженко); недосвідченість, недолугість: *Пішло-Поїхало пішло, поїхало через пень колоду, через бистру воду, через лази-перелази, де чатують грізні кази; через ріки і пустелі, а ще дерлося на скелі* (О.Виженко); нікчемність, чванькуватість *Не хвалися, чатудрило, ти кожуха не купила* (Г. Чубач); *Я – Цабе, Цабе-Цабище! Я найкраще! Я найвище! Я найдужче й найвправніше, наймудріше й найславніше!.. Я – Най-най, най-най, най-най, Цабе-Рабе-Тарамбай!!!* (О.Виженко); нездарність: *Кудлате Кудикало білим світом нікало. “Куди? Куди?..” – питалося. Нікуди не сталося. Ні туди і ні сюди. Лиш набралось біди* (О.Виженко).

Отже, тексти з okazіоналізмами у формі середнього роду завжди супроводжуються більшою конотацією та маркованістю, ніж із маскулінативними чи фемінативними новоутвореннями: *Зачучукало Далдище та роззявило ротище...* (О.Виженко). Грамема середнього роду в художньому тексті може виступати допоміжним засобом гумору, іронії: *Лярум, лярум Пімперля, пречудове пахоля, – яось раз розстарувалося, видно, так же ж розстаралося, що й само перелякалося* (О.Виженко); *«Тільки ви не вірте снам, - ранком дід сказав. – Зовсім не Такгунало під вікнами протупало, а пройшла гроза»* (М.Близнюк); *Галу-Балу-Балабу – відкопилило губу* (О.Виженко).

Твори для дітей багаті на фантастичні сюжети та вигаданих персонажів, так виникає потреба в неологічній номінації: *Бадяка-Маняка – небачений звір. Бадяка-Маняка наказує: «Раз!» – і всі мухомори летять в обертас* (Н. Стефурак); *А за тою за горою, ще й неквапною ходою, йшла собі Далда-Балда-Поколіна Борода, метрів сім завиширки, метрів сім завиширки!* (О.Виженко). І в цьому разі okazіональні словоформи чоловічого та жіночого роду у кількісному плані набагато поступаються формам середнього. Така абсолютна перевага okazіоналізмів у формі середнього роду, які є номемами фантастичних істот, ще раз підтверджує тезу про те, що граматичний знак є також носієм семантичного значення, оскільки грамема середнього роду нерідко актуалізує в слові сему «знеособлення», з точки зору дитини – «відсутність людської подоби, щось нереальне, казкове, химерне, нечьогосвітнє»: *Гупало-Такгупало до вікна притупало, стукнуло в шибики* (М.Близнюк); *Горло дряпа Дряпайло, жаром палить Обсипайло, Укладайло загуде і у ліжку покладе* (Е. Саталкіна).

Кількісна перевага форм середнього роду пояснюється також потребою віршованого тексту в дотриманні особливої ритмомелодики, яку забезпечує закінчення слів у формі середнього роду на голосний (на користь цього припущення свідчить той факт, що новотвори-маскулінативи переважно вживаються у множині (*мудрики-кудлики, моржики-йоржики*) або належать до І відміни, тобто на фонетично-флексійному рівні співвідносяться з іменниками жіночого роду (*Бадяка-Маняка*)).

В українській мові у формах роду порівняно з категорією числа «більш відчутне тяжіння грамеми до екстралінгвістичної тотожності» (Загнітко 1987, 64), послаблюються аналітичні тенденції, тому родова ідентифікація okazіоналізмів у літературі для дітей відзначається особливою виразністю. Подекуди абсолютні okazіоналізми є досить прозорими для читача, оскільки мають асоціативні підказки, які засвідчують не випадковість родової ідентифікації у новотворах: *Летіла летілка*(пташка (жін.р.) – І.Н.), *лічила лічилку: один – крякоти*(крук (чол.р.) – І.Н.), *другин – туркотин*(голуб (чол.р.) – І.Н.), *третин – сокотин*(півень (чол.р.) – І.Н.).... *Хто зазіває, той буде жмурин*(узагальнена особа (чол.р.) – І.Н.) (Д.Чердніченко).

Оскільки граматична категорія роду, як класифікаційна, «набагато тісніше пов'язана з лексичною семантикою» (Шендельс 1972, 50 – 51), ніж словозмінні категорії, граматичні семи «зумовлені лексичними семемами» (там само) – грамеми роду реалізуються в різних тематичних групах слів. Тому й дериваційні процеси, що охоплюють розглядану категорію, відбуваються не тільки на лексико-граматичному рівні, а стосуються й ситуації мовлення, і переважно узгоджуються з певним подієвим тлом. Таким чином, «стилістична тональність тексту небайдужа до його формально-змістової структуризації, до формування його граматичних категорій» (Алексєєв 1989, 5), у зв'язку з цим вияв метафоричності є контекстуально несподіваним і саме тому більш яскравим. Адже неологізми

«в умовах вербальної комунікації завжди запрограмовані на інтенсифікацію виразності, вони ілюструють мовленнєву (оказіональну) експресію та демонструють споконвічне прагнення до небуденного, оригінального способу вираження думки» (Колоїз 2007, 268).

Вибір форми роду іменників-оказіоналізмів є виразником певних «історичних національно-культурних форм суспільної свідомості» (Азарова 2000, 11), адже мова не тільки «віддзеркалює наявну в мові гендерну диференціацію» (Касумова 2004, 119), але й певні аксіологічні характеристики, пов'язані з усталеними мовно-психологічними стереотипами, архетипними уявленнями, що підсвідомо передаються з покоління до покоління. Отже, очевидним є той факт, що у триграмемній моделі семантико-граматичної категорії роду розрізнення чоловічого й жіночого роду з одного боку та середнього роду – з іншого ґрунтується «не на одній семантичній площині» (Вихованець 2004, 88). Відповідно, оказіональні процеси в межах категорії роду охоплюють різні функціонально-стилістичні та семантичні яруси мовлення. Вибір граем чоловічого й жіночого родів відбувається в семантичному полі «особа», відповідно такі граматичні модифікації зазнають здебільшого контекстуально-ситуативних обмежень, крім того, в художньому тексті можуть супроводжуватися незначною маркованістю (на власне граматичному рівні, а не лексичному, який, безумовно, має потужний емоційно-оцінний вплив на читача, що й вимагається від оказіонального словотворення). Грамема середнього роду, іманентно нейтральна з боку статевої та особової ідентифікації, при актуалізації семи «особа» не втрачає своїх первинних значень – *недорослість*, *предметність*. Цей чинник породжує цілу низку додаткових асоціацій, навіть за умови, що пряма вказівка на них відсутня в контексті. Відповідно, якщо надання словам форм жіночого й чоловічого роду може бути стилістично нейтральним, позбавленим додаткових конотативних значень, то обігрування грамеми середнього роду в новотворах завжди виступає експресивним маркером, що й визначає особливість їхнього функціонування у творах, призначених для дитячої читацької аудиторії.

1. Азарова Е.А. (2000) *Функционирование моральных гендерных стереотипов в современном коммуникационном пространстве* // Этическое и эстетическое: 40 лет спустя. Материалы научной конференции. 26-27 сентября 2000 г. Тезисы докладов и выступлений. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество. – С.9 – 12.
2. Алексеев А.Я. (1989) *Грамматические категории и стилистический фактор языка* // Семантика и стилистика грамматических категорий русского языка. – Днепропетровск. – С. 4 – 7.
3. Ващенко В.С. (1958) *Стилістичні явища в українській мові*. – Харків: Вид-во ХДУ. – 228с.

4. Виноградов В.В. (1962) *О теории поэтической речи* // Вопр. языкознания. – №2. – С.3 – 17.
5. Вихованець І.Р. Городенська К.Г. (2004) *Теоретична морфологія української мови*: Академ. граматики укр. мови. – К.: Пульсари. – 400с.
6. Дзюбишина-Мельник Н.Я. (1991) *«Розкажу тобі я ще й про те...»* // Культура слова. – К. – Вип. 41. – С.62 – 68.
7. Ельмслев Л. (1972) *О категории личности – неличности и одушевленности – неодушевленности* // Принципы типологического анализа языков различного строя. – М.: Наука. – С. 114 – 152.
8. Загнітко А.П. (1990) *Функції граматичних форм роду іменників* // Укр. мова й літ. в школі. – №6. – С. 50 –54.
9. Касумова А.Ю. (2004) *Лингвокультуроведческие аспекты гендерных репрезентаций* // Русский язык: исторические судьбы и современность: II Международный конгресс исследователей русского языка. – М.: МГУ. – С.118 – 119.
10. Ковалев В.П. (1975) *Экспрессивное использование категории рода* // Рус. речь. – №5. – С.97 – 101.
11. Колоїз Ж.В. (2007) *Українська okazіональна деривація*: Монографія. – К.: Акцент. – 310 с.
12. Огар Е.І. (2006) *Мова дитячого літературного дискурсу: Функціонально-комунікативний аспект дослідження* // Вісник СумДУ. – №3 (87). – С. 10 – 17.
13. Озерова Н.Г., Смольська А.К. (1998) *Формально-семантична взаємодія субстантивних категорій в аспекті функціональної граматики* // Мовознавство. – № 2 – 3. – С. 97 – 106.
14. Потєбня А.А. (1968) *Из записок по русской грамматике*. – М.: Просвещение. – Т. III. – 551с.
15. Потєбня А.А. (1977) *Из записок по русской грамматике*. – Т.IV. – М.: Просвещение. –406 с.
16. Стехин Ю.К., Тютюнник В.Ю. (1989) *О связи грамматического рода и значения существительного* // Семантика и стилистика грамматических категорий русского языка. – Днепропетровск. – С. 98 – 102.
17. Пономарів О.Д. (2000) *Стилістика сучасної української мови*: Підручник. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан. – 248с.
18. Шендельс Е.Н. (1972) *Грамматическая метафора* // Филол. науки. – №3. – С. 48 – 57.